

YTTRANDE

Utbildningsdepartementet
103 33 Stockholm

Delbetänkandet (SOU 2019:37) Kontroller vid Högskoleprovet – ett lagförslag om åtgärder mot fusk (dnr U2019/02411/UH)

Göteborgs universitet har anmodats inkomma med yttrande på rubricerad remiss.

Sammanfattning

Göteborgs universitet ställer sig positiv till förslagen ”Sekretess till skydd för uppgift om tipsare”, förutsatt att regeringen beslutar att genomföra de föreslagna kontrollerna. Universitetet ställer sig också positivt till förslaget ”Sekretess och tystnadsplikt till skydd för kontrollerna vid högskoleprovet”.

Göteborgs universitet har dock invändningar mot förslagen om kontroller med radiovågdetektor samt kontroller vid in- och utpassering med kroppsvisitation.

Sammanfattningsvis anser Göteborgs universitet att det är positivt att en utredning gjorts för att förhindra fusk vid högskoleprovet så att förtroende för högskoleprovet som urvalsinstrument upprätthållas. Universitetet anser dock inte att de föreslagna åtgärderna med kontroller med radiovågdetektor samt in- och utpasseringskontroller med kroppsvisitation är rätt väg att gå. Regeringen bör istället tillsätta en utredning som tittar på säkerheten vid provgenomförandet och provanordnarnas förmåga att följa Universitets- och högskolerådets föreskrifter om högskoleprovet. Genom att införa kontroller av provdeltagare när provgenomförandet i stort inte är rättssäkert kommer att innebära att andra typer av fusk som i dagsläget inte är kända möjliggörs. Utredningen har vid flera tillfällen nämnt att det ska ställas höga krav på att de föreslagna kontrollerna ska ske på ett likvärdigt sätt i hela landet. På samma sätt bör det ställas höga krav på att högskoleprovet genomförs på ett enhetligt och rättssäkert sätt hos alla 21 provanordnare och i landets alla 2 500 provlokaler.

Universitetet anser att tidplanen för införandet av förslaget inte är realistisk. Det finns ingen möjlighet för Universitets- och högskolerådet och lärosätena att på så kort tid implementera de föreslagna förändringarna.

Synpunkter på förslagen

Kontroll med radiovågsdetektor

Otillräckliga tester

Göteborgs universitet anser att utredningen inte har gjort ordentliga och tillräckliga tester av användandet av radiovågsdetektor i riktig högskoleprovsmiljö. Utredningen skriver själv att verkningsgraden kan påverkas av många olika faktorer såsom *”geografisk placering, närhet till mobilmaster, placering i rummet, våningsplan, den aktuella byggnadens egenskaper (väggarnas tjocklek, antalet fönster m.m.) och t.o.m. vädret har betydelse.”*(s. 102). Resultatet av en radiovågsdetektor är således inte tillförlitligt när så många olika faktorer påverkar utfallet. Om man inte kan upptäcka radiovågor i vissa provlokaler därför att de drunknar i starka grundsignaler från närliggande mobilmaster kan inte de provlokalerna användas. Med tanke på detektorns känslighet kommer antalet lämpliga lokaler att minska drastiskt om provanordnarna fortsättningsvis behöver testa olika provlokaler för att se i vilka lokaler som utfallet av radiovågsdetektorn är mest tillförlitligt.

Enligt utredningen ska det i normalfallet gå *”att med tillräcklig grad av säkerhet upptäcka radiokommunikation som indikerar användning av elektroniska hjälpmedel vid högskoleprovet. Våra erfarenheter visar alltså att radiovågsdetektion som åtgärd rent tekniskt fungerar tillfredsställande.”*(s.102). Göteborgs universitet anser att utredningen måste göra tester i autentisk högskoleprovsmiljö i flera olika lokaler och vid flera olika tillfällen för att kunna uttala sig om huruvida kontroller med radiovågsdetektor rent praktiskt fungerar tillfredsställande.

Nackdelar med användandet av radiovågsdetektor

Utredningen anger andra nackdelar med användandet av radiovågsdetektor (s. 109). Kontrollanten som utför undersökningen med radiovågsdetektorn kan behöva komma väldigt nära provdeltagaren och t.o.m. cirkulera runt provdeltagaren för att få ett tillförlitligt resultat. Provdeltagaren kommer till följd av detta med största sannolikhet att uppfatta kontrollen som störande. Kontrollen kommer därtill inte bara uppfattas som störande för den som genomgår kontrollen och som detektorn riktas mot utan även för omkringsittande provdeltagare. Om vi utgår från att de som sitter allra närmast provdeltagaren också störs av kontrollen innebär det att varje provdeltagare sammanlagt kommer att störas i minst 4-5 minuter av de 55 minuter långa provpasset. Samtidigt som utredningen på ett motstridigt sätt själva på s. 142 skriver att det p.g.a. provets betydelse för enskilda individer är viktigt att kontrollen sker diskret och innebär ett så litet störningsmoment som möjligt.

Utredningen tar inte heller hänsyn till huruvida det ens är möjligt att cirkulera runt en provdeltagare i alla provlokaler som används, t.ex. graderade hörsalar. Universitet ställer sig frågande till hur provdeltagare med neuropsykiatriska funktionsvariationer, och som redan har koncentrationssvårigheter, kommer att uppfatta en sådan närgången undersökning. Provdeltagare i den här gruppen vittnar redan nu om svårigheter med att hinna med provpassen på 55 minuter och har vid Universitets- och högskolerådet granskning om möjlighet till utökade anpassningar blivit nekade rätten till förlängd provtid.

Den anvisade platsen för detektorn

Enligt utredningen ska den anvisade platsen vara en plats som är belägen långt bort från provdeltagare, t.ex. bakom provledaren. Åtminstone måste den finnas på ett visst avstånd från provdeltagarna (så långt bort som möjligt är) så att det inte föreligger risk för att radiovågor från elektronisk utrustning från jackor eller väskor från den anvisade platsen stör kontrollerna med radiovågsdetektor (s. 145).

Kraven på den anvisade platsen i provlokalen kan inte uppfyllas. I de allra flesta provlokaler finns det krokars längs med väggarna där provdeltagarna hänger av sig ytterkläder och väskor. I ytterst få lokaler, om ens några, finns det möjlighet att förlägga den anvisade platsen bakom provledaren. Avståndet från den anvisade platsen till provdeltagarna är alltså i många fall kort.

Den anvisade platsen ytterligare en faktor som kan komma att styra vilka provlokaler provanordnaren kan använda sig av vid högskoleprovets genomförande. Hittills har det anförts många olika faktorer som påverkar vilka provlokaler provanordnarna kan använda sig av att frågan om provanordnaren fortsättningsvis ska välja provlokaler utifrån lämpligheten att kunna bedriva kontroller med radiovågsdetektor av enskilda, snarare än att välja provlokaler som är lämpliga för provskrivande.

Ökad mängd tillfälligt anställd personal

Göteborgs universitet anser att det finns risker med att använda sig av tillfälligt anställd personal, som arbetar 1-2 gånger per år, för att genomföra kontrollerna med radiovågsdetektor. Personen som arbetar som kontrollant måste veta *"hur detektorn [ska] kontrolleras och kalibreras innan användning, hur detektorn ska hållas och hur nära provdeltagarna man måste gå för att få ett korrekt resultat samt hur utslaget ska avläsas"*.

Beslut om eventuellt strukna provpass eller avstängning i två år tas på underlag som kontrollanten tillhandahåller. Om provanordnarna använder sig av tillfälligt anställd personal som får genomgå endast en utbildning och inte har vana att hantera radiovågsdetektorn när avgörande beslut för den enskilde provdeltagaren ska tas på underlag från kontrollanten, är det tveksamt huruvida ett utbildningstillfälle räcker, särskilt med tanke på detektorns känslighet för olika yttre faktorer och provlokalernas olika beskaffenhet.

Ansvarig myndighet

Utredningens förslag: *”De universitet och högskolor som genomför högskoleprovet ska besluta om och ansvara för genomförandet av kontroller med radiovågsdetektor. Universitets- och högskolerådet ges vissa samordnande uppgifter i fråga om kontroll med radiovågsdetektor.”* (s. 138)

Göteborgs universitet anser att ansvaret för genomförandet av kontroller med radiovågsdetektor ligger utanför lärosätenas ansvar för provgenomförandet. Det är provgenomförandet som är provanordnarnas ansvar. Det innebär att provanordnaren bereder möjlighet för provdeltagare att kunna skriva högskoleprovet, d.v.s. ser till så att det finns lämpliga lokaler att skriva provet i, tillhandahåller provmaterial och att det finns provpersonal som leder provet i varje provlokal. Ingenstans i uppdraget anges att de lärosäten som ansvarar för provgenomförandet ska bedriva kontroller av enskilda. Snarare bedömer universitetet, givet att den här typen av kontroller överhuvudtaget ska ske, att det är Universitets- och högskolerådet som ska ansvara för dem, likt ansvaret för kroppsvisitationerna faller på Universitets- och högskolerådet.

Hållbarhetsaspekt

Utredningens föreslår att provanordnarna tillsammans ska köpa in 500 radiovågsdetektorer, som ska användas vid max sex provtillfällen och där den effektiva användningstiden kommer uppgå till ca 27 timmar per detektor, till en kostnad av minst 4 miljoner kronor. Göteborgs universitet menar att det inte är ett hållbart alternativ att införa kontroller med radiovågsdetektor. Högskoleprovet, som redan idag innebär en massiv pappershantering, kommer öka sitt ekologiska fotavtryck genom att köpa in elektronik som knappt hinner användas innan den ska kasseras.

Kontroller vid in- och utpassering med kroppsvisitation

Utredningen benämner kontrollerna med kroppsvisitering som in- eller utpasseringskontroller. Kroppsvisiteringen av provdeltagare bör dock alltid ske vid provdeltagarens skrivplats i de fall provdeltagaren inte vill att den sker avskilt. I utredningen menas att inpasserings- eller utpasseringskontroller kan ske med larmbågar ser man framför sig att provdeltagare ställer sig på led och passerar antingen in eller ut ur provlokalen. I praktiken kan det inte fungera så. När en provdeltagare anländer till ett provpass lämnar hen först ytterkläder och väskor på anvisad plats och sätter sig sedan på sin tilldelade plats i provlokalen. Enligt utredningens förslag skulle alltså provdeltagaren efter att ha lämnat sina saker på den anvisade platsen behöva gå ut ur provlokalen igen för att därefter genomgå en inpasseringskontroll. Vid ett sådant tillfälle skulle provdeltagare som vägrar genomgå inpasseringskontrollen kunna avvika från provlokalen utan att provledaren vet vilka dessa är. Snarare borde inpasseringskontrollen ha en överraskande effekt på provdeltagarna, d.v.s. den borde ske först efter att provdeltagarna lagt ifrån sig sina saker på den anvisade platsen och satt sig ner på sina respektive platser.

Som en slutsats av att inpasseringskontroller ska ske i dörren säger utredningen att beslut om avstängning inte är möjligt för dem som vägrar underkasta sig inpasseringskontroll då man inte kan skilja ut dessa från provdeltagare som avviker från ett provpass eller inte dyker upp på provdagen (s. 164). Då det rimligaste är att kroppsvisitering sker

vid provdeltagarens skrivplats torde det vara möjligt att stänga av provdeltagare från att skriva provet även i de fall då de vägrar inpasseringskontroll.

Detsamma gäller för utpasseringskontroller. Om utpasseringskontrollen de facto ska ske i dörren på provlokalen när provdeltagarna passerar ut ökar riskerna för att provdeltagarna kan göra sig av med fuskutrustning när de är på väg mot utgången för att kontrolleras. Även om det är provledarens uppgift att kontrollera vad som sker i provlokalen, är det väldigt svårt att få en överblick när upp till 30 provdeltagare är i rörelse. Även utpasseringskontrollen bör således ske när provdeltagarna fortfarande sitter kvar på sina platser.

Manuell kroppsvisitation

Utredningen föreslår att den manuella kroppsvisitation ska utföras av någon med samma kön som provdeltagaren och att det därför måste finnas både manlig och kvinnlig personal tillgänglig. Göteborgs universitet menar att utredningen inte har tagit hänsyn till personer som inte definierar sig som man eller kvinna. Högskoleprovet bör vara en andra chans till högre studier för alla människor.

Intygsgranskning

Utredningen föreslår, att provdeltagare som är i behov av medicinska hjälpmedel som kan ge utslag i metalldetektorn eller radiovågsdetektorn, ska behandlas som provdeltagare som ansöker om att få skriva provet med anpassning, d.v.s. att behovet ska styrkas med ett läkarintyg eller motsvarande.

På s. 131 i utredningen anges att intyg för radiovågsdetektion ska skickas till det lärosäte man har anmält sig till, men på s. 132 anges att intyg för radiodetektion, metalldetektion eller liknande skickas till Universitets- och högskolerådet. Vidare säger utredningen att det bör *”lämnas utrymme för provdeltagare som har behov av medicinska hjälpmedel och andra godkända hjälpmedel att visa upp eventuella intyg för den som genomför kontrollen”* (s. 158).

Göteborgs universitet anser inte att det går att lägga ansvaret för granskning av intyg på varken kontrollanten, ordningsvakten eller provledaren i provlokalen. På provdagen arbetar ca 3000-4000 personer i hela landet och de får inte någon utbildning i hur intyg ska granskas. Om det faller på flera hundra provledare, som saknar rätt kunskap, att göra bedömningar av intyg på provdagen är det också väldigt troligt att mängden falska intyg kommer i omlopp. Universitetet anser således att granskningen av intyg bör förläggas till Universitets- och högskolerådet, för att garantera en rättssäker och enhetlig bedömning av alla landets intyg.

Skulle det däremot tillfalla provanordnarna att granska intygen blir även kontroller med kroppsvisitation en kostnadsdrivande åtgärd för lärosätena, då det kommer leda till att lärosätena behöver anställa fler handläggare som kan granska intygen.

Högskoleprovets tidsramar påverkas

I utredningen föreslås att förslaget inte får ändra de tidsramar som högskoleprovet har idag. En inpasserings – eller utpasseringskontroll ändrar per automatik högskoleprovets tidsramar. Provdeltagare måste ha rätt till sin rast.

Förslaget i utredningen är att en provdeltagare kontrolleras under en minut och att två vakter kan kontrollera max 30 provdeltagare.

Det betyder att en kontroll tar minst 15 minuter. Det innebär att provpasset kommer att starta minst 15 minuter senare vid en inpasseringskontroll och att minst 15 minuter av provdeltagarnas rast om ca 25 minuter går åt vid en utpasseringskontroll.

Universitetet menar att inpasseringskontroller inte verkar vara möjliga att genomföra, då provpassen ska skrivas på exakt samma tid i hela landet och inte med 15 minuters förskjutning i vissa provlokaler. Då provdagen är lång anser universitetet att det är viktigt att provdeltagarnas rasttider påverkas i så liten utsträckning som möjligt.

Det föreligger också vara risk att provdeltagare ger utslag vid kroppsvisitering med metall-detektor, med tanke på att bälten, klockor, smycken etc. vanligtvis ger utslag i detektorn. Det kommer att leda till fler, manuella kroppsvisitationer, vilket innebär att varje inpasserings- eller utpasseringskontroll tar ännu längre tid än de uppskattade 15 minuter som utredningen anger, speciellt om provdeltagaren kräver att det sker i ett avskilt utrymme.

Kontrollerna är inte testade

”Ingen av kontrollerna har dock testats i situationer som påminner om högskoleprovet, och ytterligare metodutveckling krävs när det gäller samtliga kontroller innan det går att dra några säkra slutsatser i detta avseende.” (s.112)

Göteborgs universitet menar att det är förvånande att i utredningen föreslå åtgärder utan att ha testat dessa. Slutsatserna tycks bygga på spekulationer och teoretiska överväganden. Förslaget behöver testas i autentisk högskoleprovsmiljö innan de tilltänkta kontrollerna införs. I annat fall kan provanordnarna mycket väl hamna i en situation där utrustning för flera miljoner kronor har köpts in, men inte kan användas därför att de tilltänkta kontrollerna inte fungerar i praktiken.

Universitets- och högskolerådets uppföljning av åtgärderna

Enligt utredningen ska Universitets- och högskolerådet efter införandet följa upp åtgärderna där man ska undersöka huruvida åtgärderna fungerar i förhållande till deras syfte samt hur störande eller ingripande kontrollerna upplevs av provdeltagarna. Där anges också att om kontrollerna inte upplevs som effektiva nog bör en justering om hur omfattande kontrollerna ska få vara göras.

Göteborgs universitet anser att det istället bör göras en pilotverksamhet där dessa resultat följs upp innan det blir aktuellt att införa åtgärderna.

Resursbehov och finansiering

Kostnader för radiovågsdetektion

Utredningens uträkning för kostnaden av användandet av kontroller med radiovågsdetektion bygger på delvis felaktiga premisser, då den bygger på att en kontroll sker under provdagen. Utredningens förslag är dock att två kontroller ska ske i varje provlokal under provdagen. Kostnaderna för kontroller med radiovågsdetektorer ökar då från 2 534 000 kronor till 5 068 000 kronor per provtillfälle.

Utredningen beaktar inte heller lärosätenas egna kostnader för de handläggare som ska administrera dessa kontrollanter. I Göteborgs universitets fall skulle det sannolikt krävas ytterligare en heltidstjänst för att kunna hantera nytillkomna arbetsuppgifter i samband med införandet av kontroller vid högskoleprovet.

Det finns inte medtaget kostnader för förvaring av detektorerna eller för distribution av detektorerna till provställena inför varje provomgång.

Att endast höja avgiften med 50 kronor täcker inte de kostnader för åtgärderna som presenteras i utredningen. Det troliga är att införandet av kontroller kommer att öka lärosätenas kostnader.

Kostnader för kontroller med kroppsvisitation

Utredningen beräknar kostnaden för en metalldetektor till 1 050 kronor per kontroll som genomförs av två personer. Två ordningsvakter kan emellertid inte dela på en metalldetektor. Om två ordningsvakter gör kontroller i en provlokal à 30 provdeltagare och man utgår från att könsfördelningen i provlokalen är någorlunda jämn, tar kontrollen ca 15 minuter. Om endast en detektor används kommer samma kontroll att ta ca 30 minuter. Kostnaden för metalldetektorerna kommer alltså att uppgå till det dubbla.

Anmälningsavgiftens höjning

Dagens anmälningsavgift täcker inte kostnaderna för provet och de lärosäten som anordnar provet går med stora underskott, som täcks av lärosätenas anslag för utbildning. Göteborgs universitet ser alltså positivt på en höjning av avgiften till högskoleprovet, men då krävs det att höjningen är betydligt högre än den föreslagna och att en betydligt större andel av höjningen tillfaller lärosätena.

Under de senaste åren har provanordnarna vidtagit kostnadsdrivande åtgärder för att motverka fusk, bl.a. införandet av materialsamordnare, utan att ha kompenserats. Universitets- och högskolerådet har i budgetpropositionen 2020 tilldelats ett extra årligt anslag på 18 miljoner per år under 3 år för att bekämpa fusk.

Göteborgs universitet anser att regeringen bör se över finansieringen av högskoleprovet i stort, dels anmälningsavgiftens storlek och dels fördelningen av anmälningsavgiften mellan Universitets- och högskolerådet och de anordnande lärosätena.

Individualisering av högskoleprovet

Ett sätt att försvåra det organiserade fusket är att tillhandahålla ett stort antal versioner av provet med olika frågor vid samma provtillfälle. De aktörer som utredarna intervjuat säger dock att en individualisering av provet begränsas av att det finns för få provfrågor i frågebanken. Ett uppdrag från regeringen och utökade resurser skulle kunna ge provkonstruktörerna möjlighet att utöka frågebanken. Nämnda aktörer anför också att datasystemet som idag används för rättning av provet bygger på att det bara finns en version av provet och att flera unika prov kräver en helt annan struktur på datasystemet.

Göteborgs universitet anser att det i utredningen inte har utretts möjligheterna till en individualisering av högskoleprovet i tillräcklig omfattning och att detta bör göras innan man går vidare med de integritetskränkande åtgärderna som utredningen föreslår.

Fokus på åtgärder som kräver författningsreglering

Utredningen menar att *”Trots senare års vidtagna åtgärder mot fusk som sker med elektroniska hjälpmedel har sådant fusk fortsatt.”* (s. 103) Utredningen presenterar dock inga underlag för att det organiserade fusket med elektroniska hjälpmedel fortsatt även efter tillslaget mot fuskligan i Norrköping under vårprovet 2018.

Universitetet menar att utredningens förslag kommer för sent och att är tänkt att stoppa en fuskform som inte längre är aktuell. Det går naturligtvis att se det som en förebyggande åtgärd eftersom liknande typ av fusk kan uppstå igen. Emellertid måste frågan ställas om vad det var som möjliggjorde fusket med telefonmetoden.

Det fanns provpersonal (provledare) som läckte provfrågorna i förväg. Många lärosäten, bl.a. Göteborgs, Stockholms och Lunds universitet har, sedan det uppdagades, infört rollen som materialsamordnare och därmed fick inte provledaren i provlokalen längre tillgång till hela provmaterialet från tidig morgon. Det finns inte någon personalkategori längre som ensam har hand om hela provmaterialet under provdagen. Risken för att provfrågor läcker ut minimeras därför. Alla provanordnare använder sig inte av materialsamordnarrollen, och på många orter har provledaren fortfarande ensam tillgång till hela provmaterialet från tidig morgon och på vissa provorter även några eller någon dag innan provdagen. Detta är en allvarlig risk för provet som inte har beaktats i utredningen.

Vidare menar universitet att de befintliga föreskrifterna om högskoleprovet är vaga och att tolkningen av föreskrifterna som återfinns i *”Handledning för högskoleprovshandläggare”* inte följs eftersom det bygger på frivillighet. Rutinerna för hanteringen av provmaterial skiljer sig kraftigt åt i landet och det torde krävas författningsstöd eller föreskriftsändringar så att de provanordnare som tillåter att enskild provpersonal ensam har tillgång till hela provmaterialet under provdagen upphör med denna hantering.

Handläggning

I ärendet har enhetschefen Karin Åström beslutat. Samordnare Valentina Mijaljevic har varit föredragande. Samråd har skett med chefsjuristen Sara Dahlberg och prorektor Mattias Goksör. I den slutliga handläggningen har också sektionschefen Anders Bohm deltagit.